

XORIJIY OAVNING MEDIA MAKONDAGI O'RNI

Mamatqulova Sug'diyona Vahob qizi

Nizomiy nomidagi O'zMPU Tarix fakulteti

Milliy g'oya va manaviyat asoslari huquq ta'limi yo'nalishi talabasi

Eshpo'latov Olimjon

Nizomiy nomidagi O'zMPU

"Ma'naviyat asoslari va huquq ta'limi" kafedrasi o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada xorijiy ommaviy axborot vositalarining (OAV) zamonaviy global media makonidagi o'rni, ularning axborot almashinuvi, jamoatchilik fikrini shakllantirish va madaniyatlararo kommunikatsiyani rivojlantirishdagi ahamiyati tahlil qilinadi. Xorijiy OAV bugungi kunda nafaqat axborot manbai, balki ijtimoiy-siyosiy jarayonlarga ta'sir ko'rsatuvchi muhim omil sifatida namoyon bo'layotgani yoritiladi. Shuningdek, ularning raqamli texnologiyalar asosida tezkorlik, aniqlik va global auditoriyani qamrab olish imkoniyatlari kengayib borayotgani ko'rsatib beriladi. Maqolada xorijiy OAVning milliy media tizimlarga ta'siri, axborot xavfsizligi, mediata'lim va tanqidiy fikrlashni rivojlantirishdagi roli ham alohida e'tiborga olinadi. Muallif xorijiy media resurslaridan samarali foydalanish orqali axborot savodxonligini oshirish, soxta ma'lumotlarga qarshi kurashish va jamiyatda ochiqlikni ta'minlash zarurligini asoslab beradi. Natijada, xorijiy OAV global axborot makonining ajralmas qismi sifatida, ijtimoiy taraqqiyot va bilim almashinuvining muhim vositasi ekanligi xulosa qilinadi.

Kalit so'zlar: xorijiy OAV, media makon, global axborot tizimi, ommaviy kommunikatsiya, raqamli texnologiyalar, axborot almashinuvi, jamoatchilik fikri, mediata'lim, axborot xavfsizligi.

Kirish

Zamonaviy globallashuv jarayonida axborot oqimining tezligi va hajmi keskin ortib bormoqda. Bu jarayonda xorijiy ommaviy axborot vositalari (OAV) muhim o'rin egallab, dunyoning turli burchaklaridagi voqea-hodisalarni keng jamoatchilikka tezkor yetkazib bermoqda. Ayniqsa, internet va raqamli texnologiyalarning rivojlanishi xorijiy OAV faoliyatini yanada kengaytirib, ularning ta'sir doirasini global miqyosga olib chiqdi. Bugungi kunda har bir inson turli davlatlarga oid axborotlarni bir necha soniya ichida qabul qilish imkoniyatiga ega. Shu sababli xorijiy media resurslar zamonaviy axborot makonining ajralmas qismiga aylangan.

Xorijiy OAV nafaqat axborot tarqatish vositasi, balki jamoatchilik fikrini shakllantirishda ham muhim rol o'ynaydi. Ular orqali siyosiy, iqtisodiy va madaniy jarayonlar haqida turli qarashlar va yondashuvlar ommaga yetkaziladi. Natijada

insonlar dunyoqarashi kengayib, turli madaniyat va qadriyatlar bilan tanishish imkoniyatiga ega bo'ladi. Shu bilan birga, ayrim holatlarda xorijiy OAV orqali tarqatilayotgan ma'lumotlar ma'lum mafkuraviy yoki siyosiy manfaatlarga xizmat qilishi ham mumkin. Bu esa axborotni tanqidiy tahlil qilish zaruratini yanada oshiradi.

Shu nuqtai nazardan, xorijiy OAVning media makondagi o'rnini ilmiy jihatdan o'rganish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Ularning ijobiy va salbiy jihatlarini tahlil qilish orqali milliy media tizimni rivojlantirish hamda axborot xavfsizligini ta'minlash mumkin. Ayniqsa, yosh avlodda mediata'lim va axborot savodxonligini shakllantirish bugungi kunning muhim vazifalaridan biridir. Mazkur maqolada xorijiy OAVning zamonaviy media makondagi o'ri va uning jamiyat taraqqiyotiga ta'siri keng yoritib beriladi.¹

Xorijiy OAVning global axborot makonidagi roli

Xorijiy ommaviy axborot vositalari global axborot makonining asosiy tarkibiy qismlaridan biri hisoblanadi. Ular turli davlatlar va jamiyatlar o'rtasida axborot almashinuvi jarayonini ta'minlab, dunyo miqyosida yagona axborot tizimini shakllantirishga xizmat qiladi. Bugungi kunda CNN, BBC, Al Jazeera kabi yirik xalqaro media platformalar orqali har kuni millionlab insonlar yangiliklardan xabardor bo'lib boradi. Bu esa insonlarning dunyoqarashini kengaytiradi va global jarayonlarga nisbatan tushunchasini chuqurlashtiradi. Ayniqsa, tezkorlik va aniqlik xorijiy OAVning eng muhim ustun jihatlaridan biri hisoblanadi. Shu sababli ular axborot iste'molchilari uchun ishonchli manbaga aylanib bormoqda.²

Global axborot makonida xorijiy OAV turli davlatlar o'rtasidagi siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy aloqalarni mustahkamlashda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Ular orqali mamlakatlar o'z siyosatini, madaniyatini va iqtisodiy imkoniyatlarini xalqaro maydonga olib chiqadi. Natijada davlatlar o'rtasida o'zaro tushunish va hamkorlik rivojlanadi. Shu bilan birga, xorijiy OAV xalqaro tashkilotlar faoliyatini ham keng yoritib boradi. Bu esa global muammolarni hal etishda jamoatchilikni jalb etish imkonini yaratadi. Demak, xorijiy media resurslar xalqaro integratsiya jarayonlarining muhim tarkibiy qismidir.

Bundan tashqari, xorijiy OAV axborotning tezkor tarqalishida muhim rol o'ynaydi. Internet tarmoqlari va ijtimoiy media platformalari orqali yangiliklar bir zumda butun dunyoga tarqaladi. Bu esa insonlarga real vaqt rejimida voqealar rivojini kuzatish imkonini beradi. Ayniqsa, tabiiy ofatlar, siyosiy inqirozlar yoki global muammolar yuzaga kelganda xorijiy OAV tezkor axborot yetkazib berishda yetakchi o'rinda turadi. Shu bilan birga, ularning raqamli transformatsiyasi axborot tarqatish

1. ¹ To'rayev S. Media savodxonlik va axborot xavfsizligi. – Toshkent: Innovatsiya, 2022.
2. ² Tursunova Z. Axborot madaniyati va kommunikatsiya. – Toshkent: Ma'naviyat, 2021.

usullarini yanada takomillashtirmoqda. Natijada media makon yanada dinamik va interaktiv tus olmoqda.³

Xorijiy OAVning yana bir muhim jihati shundaki, ular turli madaniyatlar o'rtasida ko'prik vazifasini bajaradi. Turli xalqlarning urf-odatlarini, qadriyatlarini va hayot tarzi haqida ma'lumot berish orqali ular madaniyatlararo muloqotni rivojlantiradi. Bu esa global miqyosda bag'rikenglik va o'zaro hurmatni mustahkamlashga xizmat qiladi. Shu bilan birga, xorijiy OAV orqali insonlar boshqa mamlakatlardagi hayot bilan yaqindan tanishadi. Natijada dunyo haqidagi tasavvurlar yanada kengayadi va boyiydi.

Xorijiy OAVning jamoatchilik fikrini shakllantirishdagi ta'siri

Xorijiy OAV jamoatchilik fikrini shakllantirishda kuchli ijtimoiy institut sifatida namoyon bo'ladi. Ular orqali berilayotgan axborotlar insonlarning qarashlari, munosabatlari va qarorlariga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Ayniqsa, siyosiy voqealar, saylovlar va xalqaro munosabatlar haqida berilayotgan materiallar jamoatchilik ongiga sezilarli ta'sir qiladi. Shu sababli xorijiy OAV ko'pincha "to'rtinchi hokimiyat" sifatida ham e'tirof etiladi. Bu esa ularning jamiyatdagi ahamiyatini yanada oshiradi.

Xorijiy media platformalar axborotni nafaqat yetkazadi, balki uni muayyan nuqtai nazardan talqin qiladi. Bu jarayonda tahririy siyosat, mualliflik pozitsiyasi va manfaatlar muhim rol o'ynaydi. Natijada bir xil voqea turli OAVlarda turlicha yoritilishi mumkin. Bu esa auditoriyadan tanqidiy fikrlashni talab qiladi. Agar inson axborotni tahlil qilmasdan qabul qilsa, noto'g'ri xulosalarga kelishi mumkin. Shu bois mediata'limning ahamiyati tobora ortib bormoqda.

Bundan tashqari, xorijiy OAV orqali propaganda va manipulyatsiya holatlari ham uchraydi. Ayrim davlatlar o'z siyosiy manfaatlarini ilgari surish maqsadida media resurslardan foydalanadi. Bu esa axborot urushi tushunchasining shakllanishiga olib kelgan. Ayniqsa, ijtimoiy tarmoqlarda soxta yangiliklar (feyk news) tez tarqalishi bu muammoni yanada murakkablashtirmoqda. Natijada jamiyatda noto'g'ri axborot asosida qaror qabul qilish xavfi ortadi. Shu sababli axborot xavfsizligi dolzarb masalaga aylangan.⁴

Shu bilan birga, xorijiy OAV ijobiy ta'sir ham ko'rsatadi. Ular orqali insonlar turli nuqtai nazarlarni o'rganib, o'z fikrini mustaqil shakllantirish imkoniyatiga ega bo'ladi. Bu esa demokratik jamiyatning rivojlanishiga xizmat qiladi. Xorijiy media resurslar ochiqlik va shaffoflikni ta'minlashda ham muhim rol o'ynaydi. Ayniqsa, korrupsiya va ijtimoiy muammolarni yoritishda ularning hissasi katta. Demak, xorijiy OAV jamiyat taraqqiyotida ikki tomonlama – ijobiy va salbiy ta'sirga ega bo'lgan muhim omildir.

Xorijiy OAV va raqamli texnologiyalar integratsiyasi

Zamonaviy davrda xorijiy OAV faoliyati raqamli texnologiyalar bilan

3. ³ Sodiqov J. OAVda axborot tahlili va baholash. – Toshkent: O'zbekiston, 2023.

4. ⁴ Usmonov F. Internet jurnalistikasi va yangi media. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2023.

chambarchas bog‘liq holda rivojlanmoqda. Internet, sun‘iy intellekt va mobil ilovalar media sohasiga yangi imkoniyatlar olib kirdi. Endilikda yangiliklar faqat televizor yoki gazeta orqali emas, balki ijtimoiy tarmoqlar va onlayn platformalar orqali ham tarqatilmoqda. Bu esa axborotning tezkorligi va qamrovini sezilarli darajada oshirdi. Shu bilan birga, foydalanuvchilar ham axborot yaratuvchisiga aylana boshladi.

Raqamli texnologiyalar xorijiy OAV uchun yangi formatlarni yaratdi. Video bloglar, podkastlar, jonli efirlar va interaktiv kontentlar keng ommalashdi. Bu esa auditoriya bilan aloqani mustahkamlash imkonini berdi. Ayniqsa, yoshlar orasida ijtimoiy tarmoqlar orqali tarqatilayotgan kontentlar katta qiziqish uyg‘otmoqda. Natijada an‘anaviy OAVdan raqamli platformalarga o‘tish jarayoni kuchaymoqda. Bu esa media makonning yangi bosqichga o‘tganini ko‘rsatadi.⁵

Biroq raqamli transformatsiya bilan birga muammolar ham yuzaga kelmoqda. Axborotning haddan tashqari ko‘pligi insonlarda chalkashlik keltirib chiqarishi mumkin. Shuningdek, internetda nazoratsiz tarqalayotgan ma‘lumotlar orasida ishonchsiz va yolg‘on axborotlar ham mavjud. Bu esa foydalanuvchilarni ehtiyotkor bo‘lishga undaydi. Ayniqsa, yosh avlod uchun mediata‘lim va axborotni tanlash ko‘nikmalarini rivojlantirish muhimdir. Aks holda noto‘g‘ri axborot oqibatlari jiddiy bo‘lishi mumkin.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, xorijiy ommaviy axborot vositalari zamonaviy media makonning ajralmas va muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Ular global axborot almashinuvini ta‘minlash, jamoatchilik fikrini shakllantirish va madaniyatlararo muloqotni rivojlantirishda katta ahamiyat kasb etadi. Xorijiy OAV orqali insonlar dunyodagi siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy jarayonlardan tezkor xabardor bo‘lib boradi. Shu bilan birga, ularning ta‘siri natijasida global fikrlash va ochiq jamiyat tamoyillari shakllanadi. Bu esa zamonaviy jamiyat taraqqiyotining muhim omillaridan biridir.

Biroq xorijiy OAVning faoliyati bilan bog‘liq ayrim muammolar ham mavjud bo‘lib, ular orasida axborot manipulyatsiyasi, soxta yangiliklar va axborot xavfsizligi masalalari alohida o‘rin tutadi. Shu sababli jamiyatda mediata‘limni rivojlantirish, tanqidiy fikrlashni shakllantirish va ishonchli axborot manbalarini tanlash ko‘nikmalarini oshirish zarur. Xorijiy OAVdan oqilona va samarali foydalanish orqali jamiyatda axborot savodxonligini rivojlantirish mumkin. Natijada sog‘lom axborot muhiti shakllanib, ijtimoiy taraqqiyotga ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdullayev A. Zamonaviy jurnalistika asoslari. – Toshkent: Tafakkur, 2021.
2. Karimov B. Ommaviy axborot vositalari va jamiyat. – Toshkent: Fan, 2020.

---

5. ⁵ Yo‘ldoshev H. Raqamli davrda axborot siyosati. – Toshkent: Tafakkur, 2024.

3. To‘rayev S. Media savodxonlik va axborot xavfsizligi. – Toshkent: Innovatsiya, 2022.
4. Xolmirzayev D. Raqamli jurnalistika va uning rivojlanishi. – Toshkent: Universitet, 2023.
5. Ismoilov R. Axborot texnologiyalari va media makon. – Toshkent: Ilm ziyo, 2021.
6. Qodirov M. Global axborot tizimi va uning xususiyatlari. – Toshkent: Akademnashr, 2022.
7. Rasulov N. Jamoatchilik fikrini shakllantirishda OAV roli. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
8. Usmonov F. Internet jurnalistikasi va yangi media. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2023.
9. Tursunova Z. Axborot madaniyati va kommunikatsiya. – Toshkent: Ma’naviyat, 2021.
10. Rahmonov K. Media va globallashuv jarayonlari. – Toshkent: Sharq, 2022.
11. Sodiqov J. OAVda axborot tahlili va baholash. – Toshkent: O‘zbekiston, 2023.
12. Yo‘ldoshev H. Raqamli davrda axborot siyosati. – Toshkent: Tafakkur, 2024.